

Alena Melicharová: Metodologie postkeynesovské ekonomie v teorii spotřebitele

posudek oponenta

Doktorská disertační práce Aleny Melicharové *Metodologie postkeynesovské ekonomie v teorii spotřebitele* se zabývá dvěma oblastmi postkeynesovské ekonomie: její metodologií, a v rámci tohoto tématu zejména kategorií nejistoty, a teorií spotřeby – jak makroekonomickou teorií spotřeby (spotřební funkce), tak mikroekonomií spotřebitele a jeho chování.

Práce bezesporu splňuje nároky, kladené na doktorské disertační práce v oboru ekonomie. Autorka se do hloubky seznámila s rozsáhlou literaturou, věnující se pojednávaným tématům, aktivně ji zvládla a dovede s jejími postupy i výsledky dále pracovat a dávat je do vzájemných souvislostí. Předložená práce je tak průkazným dokladem autorčiny odborné kvalifikace. Doporučuji proto komisi pro obhajobu doktorských disertačních prací, aby práci přijala k obhajobě, s tím, že, jak se domnívám, práce má všechny předpoklady k tomu, aby byla úspěšně obhájena.

V rámci rozpravy by se autorka měla podle mého názoru vyjádřit k několika bodům, které v její práci považuji za sporné nebo ne dostatečně rozpracované.

1. Důležitým stavebním kamenem postkeynesovských teorií jsou tzv. stylizovaná fakta. Autorem tohoto pojmu byl baron Kaldor, jedna ze zakladatelských osobností postkeynesovské ekonomie; v rámci klasifikace různých proudů uvnitř postkeynesovství, jíž používá autorka, by jej bylo možné zařadit mezi „fundamentální keynesovce“. Kaldor jím rozuměl „rozumné abstrakce“, které zobecňují podstatné jevy, aspekty nebo vztahy (historické) ekonomické reality, s nimiž lze smysluplně pracovat v ekonomických modelech. Tím se postkeynesovské modely (alespoň dle postkeynesovců samých) liší od některých jiných modelů (např. od neoklasických modelů všeobecné rovnováhy), které pracují s předpoklady, jež nejsou empiricky odůvodněné. Stylizovaná fakta svým pojetím odpovídají později formulovaným požadavkům kritického realismu anglického filozofa a ekonoma (metodologa ekonomie) T. Lawsona. Autorka pojem stylizovaná fakta v práci sice tu a tam používá, ale jeho k jeho vysvětlení se nevrací; pro praxi naplňování postkeynesovského vědeckého programu jsou však stylizovaná fakta klíčovým prvkem jeho empirismu (na rozdíl např. od ekonometrických a statistických testů, jež jako empirické ověření teoretických modelů považují postkeynesovci – jak o tom autorka správně píše – za méně významné, a to zejména ve srovnání s významem, který ekonometrickým a statistickým testům přikládají některé jiné školy ekonomického myšlení).
2. Autorka se v práci vyjadřuje poměrně skepticky o možnostech formálního matematického modelování ekonomické reality, a to zejména mikroekonomických optimalizačních modelech (mají podobu účelové funkce s množinou omezujících podmínek, metodologicky jsou založený na substantivní racionalitě, na rozdíl od omezené racionality, s níž počítají postkeynesovci). Stejnou skepsi k matematickému modelování – zejména k jeho hypertrofii - vyjadřují mnozí postkeynesovci. Pravdou však zároveň je, že velká část postkeynesovské teorie má právě podobu formálních matematických modelů. To bezesporu platí pro postkeynesovskou makroekonomii, kde se to jen hemží různými modely závislosti důchodu na investicích a dalších proměnných veličinách, modely hospodářského cyklu apod.; platí to ale i pro postkeynesovskou mikroekonomii firmy, resp. cen spotřebních statků – i Kalecki a jeho následovníci modelovali cenové chování firmy (price-setting) a v jeho rámci zejména různé formy monopolu, resp. oligopolu. Přitom často v těchto modelech uvažovali optimalizační chování mikroekonomických subjektů – byť „nedokonalé“, stejně jako využívali koncept rovnováhy (cena sice „nečistá“, trhy, zato ale nastoluje – byť dočasnou – rovnováhu mezi konkurenty v odvětví; v jiných mikroekonomických modelech se „rovnovážně“ „chová“ nikoliv cena, nýbrž

nabízené množství /jde o tzv. kvantitativní přizpůsobení/ apod.). naskýtá se zde otázka: jsou tedy mnozí postkeynesovci nedůslední? Nebo jsou modelování, optimalizace a rovnovážný přístup přípustné v rámci určitých historických a institucionálních omezení?

3. Dílčí poznámka k rozsáhle pojednanému pojmu, resp. problému nejistoty: V standardní mainstreamové ekonomii se, co se týče nejistoty, zpravidla vychází z pojetí „stavů světa“ podle F. Y. Knighta a rozlišují se jistota, riziko a nejistota (případně ještě neznalost – ignorance). Autoři, věřící v hypotézu racionálních očekávání, existenci nejistoty (a neznalosti) odmítají, autoři popírající platnost hypotézy racionálních očekávání ji naopak považují za pro ekonomickou analýzu více nebo méně zásadní. Autorka probírá různé přístupy k nejistotě různých postkeynesovských nebo obecněji „heterodoxních“ ekonomů, bylo by však (nejen, ale i pedagogicky) vhodné tyto přístupy zařadit a kriticky vyložit z pohledu výše uvedené standardní „učebnicové“ knightovské škály „stavů světa“.

doc. ing. Pavel Mertlík, Csc.

Raiffeisenbank a.s.

Institut ekonomických studií Fakulty sociálních věd Karlovy univerzity

V Praze dne 18.října 2008